
SÓFALVI EMESE*

**A KOLOZSVÁRI MAGYAR NYELVŰ ZENEOKTATÁS 1819–
1950 KÖZÖTT**
Vázlatos áttekintés¹

A kolozsvári Muzsikai Conservatorium pecsétje (cca 1836)

Kolozsvári Muzsikai Egyesület, Conservatorium, Zenekonzervatórium, Zeneművészeti Főiskola, Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultása: az 1819-ben létesített zenei egyesületből fejlődő iskolát majd egyetemmet a kolozsvári polgárok az évek során több néven is ismerték. Mivel az intézet már alapításától kezdve fő tevékenységének az oktatást tartotta, elnevezése szintén zenei tanintézményként, azaz konzervatóriumként került a köztudatba. A reformkori, majd dualista Kolozsvár kulturális kezdeményezései között a Zenekonzervatórium évtizedekig egyet jelentett a muzsikálás majdnem minden ágával: tagjai és tanítványai a város hangverseny- és színházi életében, templomi és világi reprezentációk alkalmával szerepeltek, tanintézete pedig a helyi zenei élet állandó táplálója lett. Fennállása során a szakembereket és műkedvelőket tömörítő magyar intézmény generációkat ismertetett meg a zeneművészet alapjaival, s tette azt egyre szélesebb réteg számára vonzóvá és elérhetővé.

Erdély legkorábbi zeneoktatási intézménye, az 1819-ben alapított kolozsvári Muzsikai Egyesület művelődési jelentősége, művészi programja, kiemelkedő hangversenyei, meghatározó személyiségei már a 19. század vége óta foglalkoztatják a helyi zeneélet kutatóit és a kortársakat. Az intézet működésének legfontosabb pillérét, az oktatási tevékenységet azonban eddig

¹ A tanulmány első megjelenése: *A kolozsvári Konzervatórium képeskönyve*, Kolozsvári Operabarátok Köre, Kolozsvár, 2019, 6–13.

kevesebben vizsgálták. Az alábbi intézménytörténet az első magyar tannyelvű zeneiskola 1819–1950 közti eseményeinek rövid krónikája.

Előzmények, alapítás

A párizsi (1795), prágai (1807), bécsi (1812), grazi (1815) vagy innsbrucki (1818) zenetársaságok és később iskoláik létrehívása „a zenei glóbusz keleti végvárában”, Kolozsvárt is modellként szolgált. Sajátos aspektus, hogy a korszakban létesített más művészeti társulásokkal ellentétben az erdélyi Muzsikai Egyesület és tanintézetének életrehozása együtt, szerves egységben jött létre. Az intézmény első, nyilvános gesztusa egy iskolaalapító felhívás volt, melynek értelmében „a szív érzését nem kevésbé nemesítő iskolába” vallás-, nemzet- és rangkülönbség nélkül jelentkezhetek mindkét nembeli ifjúság tagjai. Erdélyben, a felekezeti tolerancia, a nemzeti sokszínűség régiójában a lányok nyilvános oktatásának ez a lehetősége a 19. század elején páratlan, előremutató, a külföldi intézmény-analógiákat megelőző kezdeményezésnek számított.

A felvilágosodás eszméinek gyakorlatba ültetése, a nemzeti művelődés ügyének előmozdítása, a polgári szervezés mögött egy arisztokrata, Erdély főkormányzójának alakját sejtethetjük: az alapító elnök, Hollaki Antal és a muzsikai direktor, Anton Polz is a gubernátor, gróf Bánffy György, a Muzsikai Egyesület első védnökének közvetlen köréhez tartozott.

A kolozsvári zenetársaság 1819-es létesítése, célkitűzései, eredményei természetesen nem egyedülállók a magyar zene-, művelődés- és pedagógiatörténetben. A Muzsikai Egyesület nemes példáját 1832-ben az aradi Hangászegyesület, 1836-ban a Pest-Budai Hangászegylet, 1839-ben a szepesi Musikverein Hermania, 1852-ben a lugosi zenetársaság és 1862-ben a debreceni Zenede is követte.

Zenei egyesülettől felsőoktatási intézményig (1819–1919)

A kolozsvári iskola élén évekig „musicus ex Austria”, külföldről képzett szakmai vezetők álltak. Elsőként Anton Polz, korábban a gróf Bánffy család zenemestere töltötte be a muzsikai direktor szerepét, a tanárok ekkor még jórészt a helyi szintársulat alkalmazott zenészei voltak. A párizsi Conservatoire tananyagainak beszerzése, gyakori zenés-színházi együttműködések, a növendékek nyilvános

vizsgái és nem utolsó sorban a gyarapodó diáklétszám a Muzsikai Egyesület fennállásának első éveiben a társadalmi és szakmai siker fokmérői is. Ekkor volt az énektanfolyam hallgatója a kis Klein Rozália, későbbi, férjezett nevén Schodelné, aki majd a pesti Nemzeti Színház operatársulatának primadonnája lett, és itt tanult fúvóshangszert Brassai Sámuel is.

Bánffy György kormányzó 1822-ben bekövetkezett halála azonban az általa pártfogolt zenei társulás további működését, egyáltalán fennmaradását is nagymértékben befolyásolta. Több évnyi bizonytalanság után, Trtzka János és Grosspeter József énektanár kezdeményezésére indult újra a tanítás és az 1830-as évek elején rövid ideig Muzsikai Szorgalom Társaság név alatt működött az intézmény.

1835 végén, a város zenei erőinek fúziójával, Muzsikai Conservatorium néven, gróf Mikes János, „minden szépművészeti intézetek pártfogója” segítségével új alapokra helyezték az intézet működését. Az 1836-tól 1869-ig tartó periódusban, Ruzitska György igazgatói reformjainak köszönhetően kapott városi támogatást és országos elismertséget a művészeti iskola. A szaktárgyak körének növekedésével, a tanári gárda bővülésével a Conservatorium az 1840-es évekre már nem csupán nagyszabású vokál-szimfonikus hangversenyekre vállalkozhatott, hangszeres együttese a Nemzeti Színház hivatalos zenekarává is vált.

Ruzitska György (Bécs, 1786 - Kolozsvár, 1869), a kolozsvári Muzsikai Conservatorium igazgatója 1836-1869 között

(Forrás: Ország Tüköre melléklete, 1864)

Az intézet nemzeti konzervatóriummá, tehát államilag támogatott, széles körben elismert, vezető intézménnyé való fejlesztésének reális távlata fogalmazódott meg egy, az 1842-ben az Erdélyi Országgyűlés elé tárt felterjesztésben. S bár a célra megítélt támogatást csak elviekben kapta meg a kolozsvári egyesület, és vagyonos patrónus híján működésének anyagi feltételei is igen korlátozottak voltak, a Conservatorium ezt követően is fenntartotta oktatási tevékenységét. Az intézmény társadalmi rangja emelkedett, elég itt csak Liszt Ferenc 1846-os kolozsvári látogatására utalnunk, mely során a „zongora bájos hatalmú királya” a Conservatoriumot is meglátogatta, tevékenységét pedig adománnyal segítette. A jeles diákok sorában ez időszakban Bartalus István (zenetörténész) neve említhető, de Karl Filtsch, a későbbi Chopin-növendék és Erkel Ferenc, a Conservatorium „működő tagja” (tehát oktatással nem foglalkozó, a zenekarban muzsikáló zenész) pályáját is segítette az intézmény vezetősége koncert-alkalmak biztosításával.

Az 1848–49-es szabadságharc eseményei, majd a neoabszolutizmus első éveinek dermesztő intézkedései miatt a kolozsvári művészetoktatási intézmény működése is ellehetetlenült. Több évnyi erőfeszítés, sajtóbeli polémia után, 1859-től újból Ruzitska György vezetésével indult meg a tanítás, melyet 1864-től már Kolozsvár tanácsa is támogatott.

A Ruzitska halála utáni évtizedben, 1869-től egymást váltották a zeneigazgatók (Pichler Bódog, Jakobi Jakab, Stöger Béla, Oberti Bárdos János), míg 1879-ben, Farkas Ödön alkalmazásával állandó, elhivatott vezetőt nyert a Konzervatórium. Farkas Ödön fokozatosan vezette be a Monarchia irányadó művészetoktatási intézményeiben elfogadott tantervet és struktúrát. Ezáltal a korábbi gyakorlati tárgyak körét (hangszer, magánének, kamarazene, kórus, zenekar) immár a középfokú oktatás szintjén zeneelmélet, zenetörténet és összhangzattan is bővítette. Kiváló magánének-tanárként az ő nevéhez fűződik Sándor Erzsi, Bretán Miklós, Székelyhidny Ferenc karrierjének megalapozása. Ebben az időszakban tanult az intézményben Vajda Emil (karmester), Seprődi János (népzeneudós) és Kacsóh Pongrác (zeneszerző) is. Farkas Ödön nem csupán tanárként ért el sikereket, zeneszerzői tevékenysége mellett a konzervatóriumi zenekar újjászervezésével, koncepciózus hangverseny-politikájával (Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert-esték, magyar zeneszerzők művei, kortárs kompozíciók librettóinak fordítása és közreadása) a helyi zeneéletet is fellendítette.

Jelentős könnyebbséget jelentett a korábban egyesületi alapon működő, tandíjából, koncertbevételekből és városi szubvencióból gazdálkodó művészképző számára az állami fenntartás elérése 1908-ban és egy évtizedre rá a „városiasítás” (tanárai közalkalmazotti státuszba kerültek). A kolozsvári Zenekonzervatórium az 1900-as évek elejére már az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia előkészítő iskolájaként működött – az Akadémia és Konzervatórium megnevezés jól érzékelteti a Monarchia magyar művészeti intézményeinek főváros-vidék hierarchiáját.

Lavotta Rezső

Rezik Károly

Farkas Ödön halála után, 1912–1913 között rövid ideig Taritzky Ferenc látta el a Zenekonzervatórium megbízott igazgatói feladatait. Őt Lavotta Rezső követte, akinek vezetői ciklusa kezdetén, 1913-tól a zeneiskola gyakorlatilag a Magyar Királyi Zeneakadémia társintézménye lett, követve annak tananyag- és tanrendbeosztását. Igazgatói mandátuma során Lavotta (a pesti Zeneakadémián Hans Koessler, Párizsban Gabriel Fauré és Vincent d'Indy zeneszerzők tanítványa) a már sikeresen művelt magánének- és zongoratanítás mellett különösen a vonós hangszerek oktatását helyezte előtérbe. A bővítés során a tanári gárdában évek óta dolgozó Ruzitskáné Raczek Zsófia (a bécsi Konzervatórium egykori végzőse, Joseph Spohr, Johann Hellmesberger, Ferdinand David és Joachim József tanítványa) mellé az igazgató meghívta Rezik Károly gordonkaművészt (a pesti Zeneakadémia és a lipcsei Királyi Konzervatórium végzettjét) és Kollár Károly hegedűművészt (a prágai Konzervatóriumban Otakar Sevcik tanítványa volt). Az oktatási és szervezeti fejlődés eredményeként a kolozsvári

Zenekonzervatórium 1916-ban felsőoktatási rangot kapott. Ebben a rendszerben vizsgáztak később a kolozsvári intézmény akadémiai szintjének diákjai, többek között Kouba Paula (hegedű) és Delly Szabó Géza (zongora).

A kolozsvári Zenekonzervatóriumban az 1880-as évektől alkalmazott, szakképzett művésztanárok magas színvonalú, rendszeres hangversenyeik révén foglaltak el jelentős helyet a kolozsvári kulturális életben. Az 1819-ben, a nemzeti törekvések igényelte intézményrendszer kialakulásának folyamatában létrejövő Muzsikai Egyesület önálló szakoktatási intézet lett, a 20. század elejére pedig, a régióban elsőként, az akadémiai képzés színtere. Egykori elődintézményét, a Muzsikai Egyesület iskoláját az immár felsőoktatási ranggal is rendelkező kolozsvári Zenekonzervatórium számon tartotta, alapításának évét hivatalos pecsétjén is feltüntette.

A Római Katolikus Egyházi Zeneiskola és a Magyar Magán Konzervatórium (1919–1941)

Az első világháborút követő impériumváltást követően, 1919 októberében a korábbi zenei felsőoktatási intézmény ingó és ingatlan vagyonának teljes átvételével létesült a román tanítási nyelvű Conservatorul de artă și muzică dramatică Cluj (Kolozsvári szín- és zeneművészeti Konzervatórium). Párhuzamosan, a korábbi Konzervatórium egykori tanerőinek bevonásával a Marianum leányiskola impozáns épületében Csipkés Ilona zenetanárnő szervezésében 1919–1932 között Római Katolikus Egyházi Zeneiskola működött. 1920-tól pedig a Zenekonzervatórium Egyesület segítségével Rezik Károly igyekezett – kezdetleges, a hőskort idéző körülmények között – alap- és középfokon újjáéleszteni, elismertetni és hivatalossá tenni a magyar intézmény munkáját. Az ún. Csipkés-féle zeneiskola megszűntével a Magyar Magán Konzervatórium vállalta át teljesen a kisebbségi anyanyelvi művészképzés feladatát Kolozsváron. A művésztanárok közül kiemelkedik Keppichné Molnár Irma (zongora), Mihályffy Irén (magánének), Pollermann Aranka (hegedű), B. Zsembery Elvira (zongora) és Zsizsmann Rezső (orgona, zeneelmélet). Boronkay Antalné Zsembery Elvira 1928-tól, Rezik Károly távoztával látta el a művészeti igazgatói feladatokat, 1937-től, Zsizsmann Rezső (Antalfy-Zsiross Dezső, Kodály Zoltán, Molnár Géza és Siklós Albert volt tanítványa) mandátuma alatt alakult ki a nagyszabású Bartók- és Kodály-hangversenyek hagyománya, s ekkor, 1939-ben ünnepelték meg a kolozsvári intézményes zeneoktatás 120 éves jubileumát.

Kolozsvári Zenekonzervatórium (1941–1944)

A hatalomátvétel után a román tannyelvű konzervatórium Temesvárra menekült, a magyar magánintézményt pedig Kolozsvári Magyar Királyi Zenekonzervatórium néven állami támogatással visszahelyezték felsőoktatási rangjába. A név ezúttal is pontosan jelölte az erdélyi iskolának az Országos Magyar Zeneművészeti Főiskolához való viszonyát, pozícióját. Igazgatója, Zsizsman Rezső nem tudta feldolgozni a hirtelen átalakuló helyi zenei életben mellőzését, tragédiája a Konzervatórium történetének egyik szívszorító fejezete. 1941 októberétől a Konzervatórium vezetője a kolozsvári születésű Viski János hegedűművész-zeneszerző lett, akinek munkásságára jelentősen hatott egykori tanára, Kodály Zoltán. Viski feladatának érezte a kolozsvári Zenekonzervatórium oktatásának korszerűsítését és a magyarországi rendszerhez való (újboli) kapcsolását: „én vagyok a Kodály-iskola erdélyi zászlóvivője” – fogalmazta meg programját.

Ezt azonban már nem tudta maradéktalanul megvalósítani, és Budapestre való távoztával 1943 januárjától Farkas Ferenc zeneszerző, egykori Weiner- és Respighi-tanítvány vette át a Konzervatórium irányítását. Igazgatói feladatai mellett zeneszerzéstant oktatott és a Nemzeti Színház karigazgatója is volt. A színházzal ebben az időszakban is szoros kapcsolatban állt az intézmény: a teátrum művészei közül a Konzervatórium tanári gárdájában Jakobi Antal, Vaszy Viktor, Szita Oszkár karmesterek, a kortárs zeneirodalom kiváló tolmácsolójának neve is fellelhető.

Több évtizedes bizonytalanság, küszködés után az állami támogatásnak köszönhetően az 1941–1945 közötti háborús időszakban a Zenekonzervatórium tevékenysége fellendült: a tantárgyak, szakok kiszélesítése mellett (zeneszerzéstán, formatan ismeretek) tematikus koncertek (collegium musicum) és intézményközi kapcsolatok szintjén is fejlődött. A kolozsvári intézetnek ebben az időszakban kiterjedt oktatási rendszere volt: akadémiai, gyakorló és előkészítő osztályokban sorolta növendékeit és 1942-től – megelőzve ezzel a tágabb régió szakintézményeit – még a zeneóvodai képzést is megvalósította. A második világháború zsidótörvényeinek időszakában az erdélyi Konzervatórium nyitott légkörét bizonyítja, hogy Farkas Ferenc irányításával zavartalanul folytathatta kompozíciós tanulmányait Ligeti György.

Zene- és Színművészeti Főiskola, Magyar Magánkonzervatórium, Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultása (1945–1950)

A II. világháborút követő változások a tevékenységét újból Magyar Magán Zenekonzervatórium néven folytató alap- és középfokú oktatást biztosító, valamint a felsőfokú művészeti képzésnek keretet adó, magyar tannyelvű Zene- és Színművészeti Főiskolát is befolyásolták. A létesítmények jogi helyzetére, alkalmazott tanárainak fizetésére évekig nem igyekezett megoldást találni az államhatalom. Az új tanügyi reform egyik folyományaként a korábbi művészképző létesítmények felszámolásával két párhuzamos intézmény, Magyar és Román Művészeti Intézet jött létre 1948 őszén Kolozsvárt. A zene-, képző- és színművészeti karok indításával négyévesre tervezett, akadémiai szintű képzés kedvezően befolyásolta a jelentkezők szakmai fejlődését. A hangszer, magánének, zeneszerzés és zenetudomány-folklór szakirányok mellett ekkor jelent meg először a tanárképzés (zenepedagógia). Fennállásának első évében a Magyar Művészeti Intézet zenei képzése nem korlátozódott csak a felsőoktatásra: az intézmény átvette és tovább vitte az előkészítő- és gyakorló osztályok iskolás diákjait.

A Zeneművészeti Fakultás oktatói gárdájának magasan képzett tagjai (Balogh Ferenc, Benkő András, Demián Fischer Vilmos, Eisikovits Miksa, Halmos György, Jagamas János, Jodál Gábor, Lakatos István, Márkos Albert, Nagy István, Rónai Antal, Szabó Géza, Szegő Júlia, Zsurka Péter) közül többen még a Zene- és Színművészeti Főiskolán vagy a Magyar Konzervatóriumban szereztek oktatási tapasztalatot. Nagy István dékáni feladatait id. Márkos Albert vette át 1949 elején.

Az oktatás színvonalát jelzi, hogy az ebben az időszakban zeneművészeti egyetemi hallgatók később országos és nemzetközi hírnevet szereztek (a teljesség igénye nélkül: Bács Lajos, Birtalan József, Demény Piroska, Hary Béla, Hubbes Walter, Junger Ervin, Kriza Ágnes, Kostyák Imre, László Ferenc, Ruha István, S. Dobó Klára, Selmeczi János, Szalay Miklós, Szenik Ilona, Zoltán Aladár).

A Magyar Művészeti Intézet Zeneművészeti Fakultásának két tanévnyi fennállása alatt már a Bartók-hangversenyek hagyományával, Nagy István legendás kórusának fellépéseivel, valamint a zeneszerzés, az etnomuzikológia és a tanárképzés első eredményeivel is számolhatunk.

Az államhatalom 1950 őszén a magyar és román Művészeti Intézetek hirtelen, előzmény nélküli egybeolvasztásával, azok teljes ingó és ingatlan vagyonának átvételével létesített új, két szekciós intézményeket, mint „még nagyobb bizonyítékát az együttélő nemzetiségek barátságának és békés úton való együttfejlődésének.”

1950-re, vizsgált periódusunk végére alakult ki az a zenei intézményrendszer, amely ma is fennáll Kolozsváron: az 1949-ben létesített Művészeti Szakközépiskola zenei képzése, az 1950-ben életrehívott Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskola, az operaegyüttesek és a Magyar Népopera hangszereseiből fejlődött filharmonikus zenekar.

Gheorghe Dima Zeneművészeti Főiskola

Utóhang

A kolozsvári magyar nyelvű zeneoktatás története szempontjából meghatározó részlet, hogy nemzeti jelentőségű megvalósításai ellenére az első erdélyi zenei intézmény sohasem rendelkezett önálló, saját épülettel. Álljon itt a Konzervatórium tantermeinek 1819–1950 között otthont adó egyházi iskolák, arisztokrata paloták és középületek sora: Református Kollégium, Katolikus Lányiskola, Katolikus Gimnázium, Városi Vigadó, Toldalagi-Korda palota (Király utca 14.), Marianum, Rezik Károly magánlakása (Karolina tér 7.), Kolozsvári Iparos Egylet (Fő tér 24.), Unitárius Kollégium, Béli palota (Szentegyház utca 9.), Mócok útja 5. szám.

Fennállása alatt, s különösen a 20. század impérium-váltásai által keresztülszabdalt időszakokban a kolozsvári zenei intézmény gyakran költözött, és több ízben kényszerült arra, hogy újraértelmezze képzési lehetőségeinek feltételeit. Ezzel is magyarázható, hogy jelentősége lassan kikerült a köztudatból, s a 19. század elején alapított egyesület elsődleges funkciója, valamint hatása és jelentősége a korszak és a régió kultúrtörténetében még a szakma érdeklődésében is csupán történelmi kuriózumként, a vidéki városok periférikus jelzőjét viselve jelent meg. A kolozsváriak számára a Zeneakadémiát illető, „a konzi” családias megnevezés azonban öntudatlanul is őrizte, őrzi máig az egykori magyar Konzervatórium emlékét.

Az intézet utólagos megítélése, elismerése, tevékenységeinek kései recepciója azonban a történelmi tényeken nem változtat. 1819-ben, a régióban és magyar nyelvterületen elsőként, állandó művészeti intézmény, Muzsikai Egyesület létesült Kolozsváron. A gyakori hangversenyek, zenés-színházi együttműködések és az egyleti munka révén az intézet általános művelődési céljának meg is felelt, ezen túlmenően azonban már alapításától kezdve elsődleges feladatának a zenei nevelést tartotta. A közízlés fejlesztését a Konzervatórium mindenkori vezetői a széleskörű, magyar nyelven megvalósuló zeneoktatás révén látták elérhetőnek, a tanítás képezte tehát mindvégig az intézet ténykedésének gerincét. Nagyvonalú pártfogói, szakképzett irányítói s más nevelő- és művészeti intézményekkel való dinamikus együttműködésének is köszönhető, hogy az egyesület pedagógiai tevékenysége a vázolt periódusban, 1819–1950 között – a kényszerű szünetek ellenére is – egyre magasabb színvonalon valósulhatott meg.

A biedermeier és a romantikus polgári eszmény – a művészet szélesebb körű ismertetése, a fiatalok esztétikai nevelése – és a (magyar) közművelődés elősegítése egyaránt nyomon követhető az intézet kialakulásának és működésének történetében. A Muzsikai Egyesület létesítése és fennmaradása még igen, az egyre bővülő képzési feltételek, a növendékek hangverseny- és zenés-színpadi megvalósításai, az erdélyi régióban képviselt és a kisebbségi lét bizonytalanságában tanúsított állandó zenei szerepvállalás azonban már nem tekinthető kizárólag a korszellem megnyilvánulásának. Az intézmény nemzeti ideálok megtestesítőjéből a polgári művészet kibontakoztatásának eszköze, majd színvonalas szakképző iskola és országosan elismert, akadémiai rangú létesítmény lett.

A kolozsvári zeneélet törzsfája, a Muzsikai Egyesület 1819-ben alapított iskolájából fejlődő Muzsikai Conservatorium, Zenekonzervatórium, Magyar Magán Konzervatórium, Zeneművészeti Főiskola majd a Magyar Művészeti Intézet Zeneművészeti Fakultásának két évszázadon átívelő eseményei a teljes régió történetének vonatkozásában is számottevőek. Ebben az olvasatban a Konzervatórium története nem csupán a (romániai) magyar zenetörténet és -élet meghatározó fejezete. A kolozsvári intézményben az oktatás már a 19. század végére a professzionalitás jegyében valósult meg, s így méltán értelmezhető a modern magyar nevelésügy és a kelet-európai zenei szakoktatás rendszerének egyik legkorábbi, jelentős előfeltételeként.

Válogatott bibliográfia

Benkő András: A romániai magyar felsőfokú zenei oktatás történetének vázlata. *Erdélyi Múzeum*, 1996, 59,1–2. füzet. 220–231.

Csipkés Ilona: Zeneiskolák. Magyar Konzervatórium. In: uő. *Kolozsvár magyar társadalmának zenei élete a román megszállás alatt*. Lengyel Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1943. 4–14.

Lakatos István: A százhusz éves kolozsvári magyar zenekonzervatórium születése. *Erdélyi Helikon*. 1939/7. 520–525.

Lakatos István: Az első magyar zenekonzervatórium alapítása Kolozsvárott. *Magyar Zenei Szemle*. I., 1941. 22–24.

Laskay Adrienne: A magyar zenekonzervatórium tanárai. Kolozsvári Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola és Magyar Művészeti Intézet, A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet tanárai. In: (összeállította) Laskay Adrienne: *Számvetés. A kolozsvári magyar muzsikuskok 100 éve*. Kolozsvári Operabarátok Köre, 2018. 79–131.
Papp Annamária: A Kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium története. Emlékezés Rezik Károly zenészre. *Művelődés*. LXVII, 2014. 12.

Sófalvi Emese: A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultása (1948–1950). In: (szerk.) Egyed Emese – Fejér Tamás: CERTAMEN V. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. szakosztályában. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2018. 21–30.

Sófalvi Emese: Az intézményes zeneoktatás kezdetei Kolozsváron (1819–1859). In: szerk. Angi István – Csákány Csilla: *Zenei művelődésünk a változó régióban. A VII.*

Nemzetközi Hungarológia Kongresszus Zenetudományi Szekciójának előadásai.
Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2013. 166–185.

Szigethy József: A Magyar Zenekonzervatórium története 1819–1928. A Róm. Kath. Egyházi Zeneiskola története. In: uő. *Decameron musical-artistic și literar pe anul 1928. Zenei, művészeti és irodalmi dekameron.* Institut de arte grafice „Providentia” Könyvnyomda műintézet, Cluj – Kolozsvár, [1929]. 7–24.

n. n.: Aspecte ale istoriei muzicii în Cluj până la 1948. Instituții muzicale antecesoare Liceului de Muzică „Sigismund Toduță” Cluj. In: Udrea, Cornel (coord.): *Anotimpurile unei mari iubiri. Memoria inimii. Liceul de Muzică „Sigismund Toduță” (1949 –2009).* Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2010. 27–38.

*** Dr. Sófalvi Emese – egyetemi adjunktus**